

KRONIKK

ØKONOMI: Den nye stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar går ikke inn på det grunnleggende: Hvordan skal aksjeselskap ta samfunnsansvar?

Moralsk økonomi

Atle Midttun
Professor,
BI Handelshøyskolen

DE VAR DER alle sammen: To ministere, en statssekretær, NHO, LO, sivilsamfunnsbevegelsen og departementale og industrielle eliter. Det var stinn brakke i Veritas' stor auditorium under Sven Møllekleivs pastorale ledelse. De takket og gratulerte hverandre med stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar. Vi var vitner til en omforent samling omkring en politikk for sivilisert global kapitalisme etter nordisk modell. Ingen journalister hadde spørsmål til saken. Enten var de ikke der, eller de ladet opp til krisepakken, eller så var de også hjertens enige. Det var underlig, fordi Stortingsmeldingen har mange viktige oppslag med dristige satsinger, men også klare mangler.

I sin ambisjon om å sivilisere kapitalismen tar Stortingsmeldingen grep med betydelig fallhøyde. Små åpne nordiske økonomier har akutt behov for global handel. Samtidig vil de gjerne konkurrere i «dydige» globale markeder med høye krav til miljø og arbeidsliv. For å oppnå dette legger meldingen opp til en tosidig politisk strategi:

- 1) Lobbying i internasjonale fora som FN, OECD og Verdensbanken, skal heve den moralske lista i økonomien.
- 2) Etisk rensing skal løfte norske selskaper opp i samfunnsansvarseliten.

DETTE ER ET edelt, men risikabelt prosjekt. Slår lobbyismen gjennom internasjonalt uten tilstrekkelig etisk opprusting av norske bedrifter, kan vi bli tatt for hyklari og dobbeltmoral.

Hvis Norge derimot ikke lykkes med å få internasjonalt gjennomslag for høye etiske standarder, kan opprustningen av norske selskaper føre til at de blir «for dydige» for internasjonal konkurranse. Her kreves åpenbart en avansert evne til å balansere mellom marked og moral.

Meldingen skulle kommet i fjor høst, men ble stadig utsatt. Man skulle tro at det blant annet var for å fange opp finanskrisen, den største økonomiske miséren i vår tid. Men nei, og her ligger meldingens største forsømmelse. Etter at sentrale finansinstitusjoner har satt verdensøkonomien på spill gjennom ekstrem «lånepushing» – pyramideliknende handel med «strukturerte produkter» der risikoen er finurlig maskert gjennom avansert finansmatematikk – forventer vi at regjeringen tar fatt, ikke bare på krisepakker og redningsplanker, men også på opprydding i næringens etikk, styringsrutiner og kundebehandling.

KORRUPSJONEN FLORERER tydeligvis ikke bare i Asia og Afrika, men kanskje vel så mye i Wall Street og London City, med forgreninger til våre hjemlige aktører. Hvordan kunne ratinginstitusjonene, som evaluerer stater og selskaper, klarere lån oppover pipa eller «toxic waste» med topp-

BØRSEN, OSLO: Vi trenger en maktbalanse mellom stat, næringsliv og sivilsamfunn, som presser næringslivet til samfunnsansvar langt utover landegrensene. Her er Attacs forslag fra høsten 2008.

Foto: Morten Holm/Scanpix

karakter? Hvordan kunne finansinstitusjoner verden over kjøpe opp slike produkter uten seriøs vurdering? Hvordan kunne styrene godkjenne instruksene som tillot slikt?

HER I NORGE fikk vi et forvarsel i Terra-saken der kraftkommuner ble rådet til å sette pengene sine i uoversiktlige papirer med tapsbomber i form av meget dårlig sikrede boliglån. Offentligheten krever innsyn i bankenes indre liv, etikk og belønningsstrukturer, informasjonsflyt og nettverk for å tro på næringens samfunnsansvar. Her trenger vi også sårt en Bellona-Hauge eller Kurt Oddekalv som kan grave i korrupsjonsmøkk og holde bransjen under medieoppsyn. Meldingen svarer ikke på dette.

En annen åpenbar svakhet ved meldingen er at den ikke har våget å gå inn i «det ondes problem». De mekanismer det spilles på for å fremme et samfunnsansvarlig næringsliv, virker i hovedsak på de gode selskapene, som har et rykte å forsvare, men rammer ikke de dårlige selskapene som lever en forholdsvis anonym tilværelse. Både for å få et mer realistisk bilde av norske selskapers konkurransesituasjon i utlandet, og å for å utvikle strategier mot uansvarlig næringsliv, burde meldingen legge opp til en troverdig informasjonsinnsamling om kommersiell praksis i bran-

sjer der Norge har stort internasjonalt engasjement.

Det er lite sannsynlig at slik informasjon vil framkomme fra sivilsamfunnsorganisasjonene. Å kartlegge lugubre selskap verden over skaper ingen pr. Sivilsamfunnsorganisasjonene er avhengig av den oppmerksomheten som følger av kritikk mot et av de store merkevarereselskapene. Å kartlegge kommersiell praksis i hele næringsgrener, inklusive bunnsjiktet, bør derfor være en oppgave for offentlig forskning, utredning og etterretning. Hvis ikke dette gjøres, blir resultatet lett at vi pisker de gode til å bli enda bedre, men lar verstingene gå fri.

DET KANSKJE MEST spennende oppslaget i meldingen, er krav om sosiale og miljømessige hensyn i offentlige innkjøp. Her settes statsbudsjettet og kommuneøkonomien inn som pressmiddel for et samfunnsansvarlig næringsliv. Dette er likevel en kjempeutfordring. For hva vil politikerne si til å f.eks. Rælingen sykehjem velger bort våre statselskaper, når disse har kommet i mediefokus for korrupsjon eller dårlige arbeidsforhold i utlandet? Og hva vil politikerne si til velgerne når det nedlegges et par sykehjemsplasser fordi høyere leverandørstandarder koster mer? Klarer vi å løse disse utfordringene setter vi alvor bak krav til samfunnsansvar i verdensmarke-

det. I motsetning til strengere norsk lovgivning for norske selskaper i utlandet, skaper samfunnsansvarlig innkjøpspolitikk like konkurransevilkår for alle. Meldingen tar opp definisjoner og gjør begrepsmessige avgrensninger, men går likevel ikke inn på det helt grunnleggende: Hvordan kan aksjeselskap ta samfunnsansvar?

FOR Å SITERE jussprofessoren Joel Bakan: «Aksjeselskap er konstruert for å søke profitt for eierne, og det gjør de hemningsløst så lenge selskapet ikke er tungt sosialt forankret eller begrenset av ytre press.» Her har ikke meldingen noe godt svar, så la meg avslutningsvis gi et forslag: I vårt kommuniserende mediasamfunn kan NGOer under visse betingelser etablere aktiv motmakt mot stat og marked. Når de anses som troverdige talsmenn for «rettferdige saker», får de gjerne medias støtte til å representere «folkeviljen», og «rett» til å utfordre både stat og næringsliv. Dermed kan det etableres en maktbalanse mellom stat, næringsliv og sivilsamfunn, som presser næringslivet til samfunnsansvar langt utover landegrensene. Når Amnesty kan påvise menneskerettighetsbrudd, Transparency kan påvise korrupsjon og WWF kan dokumentere miljøproblemer, alle med høy profil i media, kan de tvinge selv de største globale selskaper i kne. Dette kan små nasjoner med høye ambisjoner spille på.

« Aksjeselskap er konstruert for å søke profitt for eierne, og det gjør de hemningsløst så lenge selskapet ikke er tungt sosialt forankret eller begrenset av ytre press.

DEBATT I DAGBLADET

Send til debatt@dagbladet.no eller kronikk@dagbladet.no
Tlf: 24 00 10 00

Debattredaktør: **Simen Ekern**.

Redaksjon: **Marte Michelet** (i permisjon), **Stian Bromark** (kronikk@dagbladet.no) og **Astrid S. Dypvik** (debatt@dagbladet.no).

HOVEDINNLEGG: 5000 tegn inkl. mellomrom. KRONIKK: 7000 tegn inkl. mellomrom. INNLEGG: 2000 tegn inkl. mellomrom.

REPLIKK/KORTINNLEGG: 700 tegn inkl. mellomrom. Vennligst legg ved portrettfoto. Mer informasjon om hvordan du får innlegg publisert hos oss finner du på dagbladet.no/debatt. Dagbladet tar ikke inn innlegg som er tilbudt flere publikasjoner. Vi tar dessverre bare imot innlegg i elektronisk form.